

วิวัฒนาการ การท่องเที่ยวในประเทศไทย

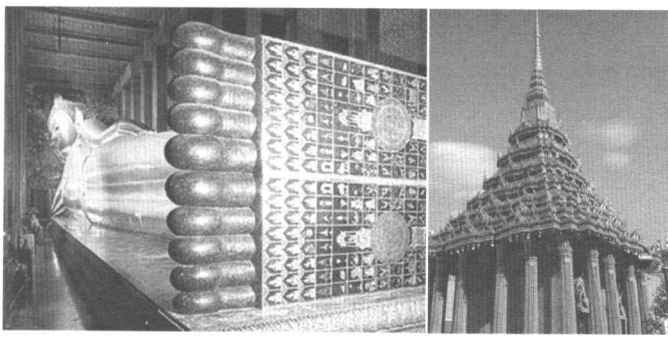
คงไม่มีใครปฏิเสธว่า การท่องเที่ยวเป็นประเด็นสำคัญสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน เพราะการท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมหลักในการหารายได้เข้าประเทศ ก่อให้เกิดการจ้างงานและการลงทุนในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องอีกมากมาย และมีแนวโน้มว่าจะเติบโตขึ้นเรื่อยๆ

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2517: 8422-8423) ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” ว่าเป็น “การเดินทางจากภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยตามปกติของแต่ละบุคคลไปยังท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราว มิใช่เป็นไปเพื่อประกอบอาชีพ หารายได้ แต่เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อได้รับความรู้และความบันเทิงจากการชมศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น สภาพความงามตามธรรมชาติ ตลอดจนผลงานและสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์”

จากความหมายดังกล่าว จึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการเดินทางของคนไทยเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อได้รับความรู้ หรือความบันเทิงของคนไทยนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด และการท่องเที่ยวได้ถูกพัฒนาให้เป็นอุตสาหกรรมได้อย่างไร เพราะสาเหตุใด

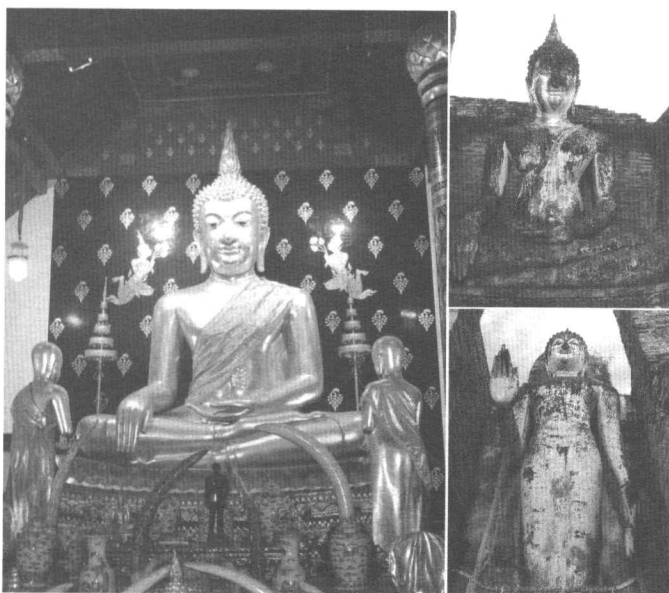
ดังนั้นในบทความเรื่อง “วิวัฒนาการความคิดทางการท่องเที่ยวในประเทศไทย” นี้ ผู้เขียนจะอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงสาเหตุและบริบทแวดล้อมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสมัยหนึ่งไปสู่อีกสมัยหนึ่ง จนเกิดเป็นแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อเชิงพาณิชย์ในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวในสังคมไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

หลักฐานจากพระราชพงศาวดารและวรรณกรรมนิราศ แสดงให้เห็นว่า ชนชั้นสูงสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ เท่านั้นที่มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวที่เรียกว่า “การเสด็จประพาส” หรือ “การเสด็จพระราชดำเนิน” วัตถุประสงค์ของการเดินทางส่วนใหญ่เพื่อไป บูชาปูชนียสถานและ ปูชนียวัตถุทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งรอยพระพุทธรูปบาท สระบุรี เพราะความเชื่อที่ว่าถ้ามีโอกาสไปนมัสการพระพุทธรูปบาทได้ถึง 7 ครั้งในชั่วชีวิตนี้เมื่อตายไป จะไม่ตกนรก แม้การเดินทางจะลำบากอย่างไรก็ต้องไปให้ได้ จากความเชื่อดังกล่าว พระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยาแทบทุกพระองค์จึงได้เสด็จไปนมัสการรอยพระพุทธรูปบาท และพระมหากษัตริย์บางพระองค์ เช่น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้เสด็จไปนมัสการพระพุทธรูปทุกปี นอกจากนี้ ยังมีการเสด็จประพาสหัวเมืองต่างๆ เพื่อความสุขสำราญส่วนพระองค์ เช่น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังที่เมืองลพบุรีเป็นที่ประทับ เพราะลพบุรีมีช้างชุกชุมจึงเป็นที่เสด็จประพาสเพื่อ “โพนช้าง” คือ เสด็จขึ้นทรงคอคอช้างเที่ยวไล่คล้องช้างเถื่อน สมเด็จพระเอกาทศรถ สมเด็จพระเจ้าเสือและสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ นิยมเสด็จประพาสเมืองพิษณุโลกเพื่อเยี่ยมชมภูมิทัศน์ที่สวยงามและนมัสการพระพุทธรูปชินราชและพระพุทธรูปชินสีห์ ณ วัดมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก เป็นต้น

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการเดินทางของพระมหากษัตริย์เพื่อไปสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพุทธสถานว่า จะเป็นสถานที่ที่เดินทางไปได้สะดวกโดยทางน้ำและทางบก และตั้งอยู่ในหัวเมืองชั้นในหรือเมืองลูกหลวงที่มีความปลอดภัยไม่ไกลจากกรุงศรีอยุธยามากนัก เช่น การเสด็จพระราชดำเนินไปสักการะพระพุทธรูปไสยาสน์ทั้ง 3 องค์ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดพระนอนจักรี วัดขุนอินทประมูล และวัดป่าโมกซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองนั้น ต่างตั้งอยู่ในเมืองอ่างทองและสิงห์บุรีอันเป็นหัวเมืองชั้นในมาตั้งแต่สมัยก่อนการปฏิรูปการปกครองโดยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ส่วนพระพุทธรูปชินราชและพระพุทธรูปชินสีร์ วัดมหาธาตุ เมืองพิษณุโลกก็เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ตามตำนานอ้างว่า พระอินทร์มาเป็นผู้ช่วยเหลือแบบบ้นองค์พระนั้น แม้จะอยู่ไกลถึงหัวเมืองเหนือแต่เมืองพิษณุโลก หลังรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ถูกจัดให้เป็นเมืองลูกหลวง เป็นต้น

พอมาถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์ คือรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 ไม่ได้เดินทางไปที่แห่งใดในลักษณะประพาสหรือท่องเที่ยวเลย การเดินทางส่วนใหญ่คือการไปราชการสงคราม โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์อยู่กับการนำทัพไทยสู้รบป้องกันพระราชอาณาเขตจากกองทัพพม่า สมัยรัชกาลที่ 2 ไทยยังติดพันสงครามกับพม่าในช่วงต้นรัชกาลและจากนั้นมาก็เป็นการจัดการควบคุมปกครองหัวเมืองต่างๆ และหัวเมืองประเทศราช เช่น หัวเมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา เมืองจำปาศักดิ์ เมืองเขมร

สมัยรัชกาลที่ 3 แม้สงครามกับพม่าแทบสิ้นสุดลงแล้ว ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เพราะพม่าต้องทำสงครามกับอังกฤษตั้งแต่ พ.ศ.2366 แต่ไทยก็มีสงครามกับลาวเวียงจันทน์ ญวน และยังเป็นช่วงจัดการดูแลปกครองหัวเมืองภายในให้เป็นปึกแผ่นต่อไป และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นทรงบริหารราชกิจอยู่แต่ในพระนครมิได้เสด็จออกนอกพระราชวัง เว้นแต่จะมีพระราชพิธีประจำปี เช่น เสด็จพระราชทานพระกฐิน หรือมีการจร เช่น งานศพ หรือบางทีเสด็จไปทอดพระเนตรการสร้างพระอารามบ้าง แม้มีศึกสงครามก็ได้ทรงเป็นผู้นำทัพไปเอง แต่โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาเป็นแม่ทัพออกไปตีเมืองเขมร และเจ้าพระยาพระคลังเป็นแม่ทัพเรือไปตีเมืองบันทายมาศ เป็นต้น

ดังนั้น ช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นเวลาที่ยุคชนชั้นปกครองของไทยได้รวบรวมและสร้างอาณาจักรไทยให้มั่นคงอีกครั้ง การเสด็จประพาสอย่างพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเคยเสด็จไปที่ต่างๆ จึงไม่อาจทำได้ เพราะมีสงครามทั้งกับภายนอกและหัวเมืองภายในราชอาณาจักร แม้แต่การเสด็จนมัสการบูชาพระพุทธบาท สระบุรีหรือไปทอดกฐินหลวงที่กรุงศรีอยุธยา ก็มิได้มีการเสด็จมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อเป็นดังนี้เจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ก็ไม่ได้ออกไปเที่ยวยังหัวเมืองไกลๆ ด้วย เพราะเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติเกรงจะทำให้ทรงระแวงเป็นความผิดทางการเมืองจึงอยู่กันแต่ในกรุงเทพฯ เป็นพื้น

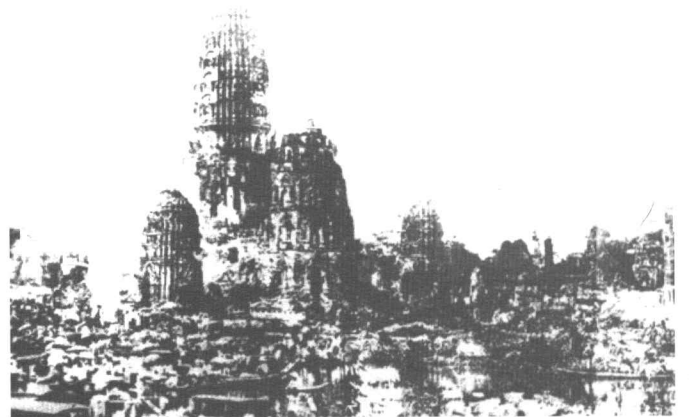
ส่วนประชาชนทั่วไป การเดินทางเกิดขึ้นโดยเป็นผลพลอยได้จากการไปทำกิจการต่างๆ เช่น ไปเยี่ยมญาติและการไปนมัสการพระธาตุประจำปีเกิด ประกอบกับปัจจัยทางวัฒนธรรมในสมัยนั้นไม่เอื้อให้ประชาชนเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพราะมีความเชื่อว่าการเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิ่งเหลวไหลไร้สาระไม่ควรทำ ผู้ปกครองจะสั่งสอนลูกหลานให้ขยันทำมาหากินมากกว่า และสภาพสังคมเศรษฐกิจที่คนส่วนใหญ่ติดอยู่ในระบบมูลนายไพร่ อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรทำให้ไม่สามารถเดินทางไปไหนได้สะดวกนัก รวมทั้งเส้นทางคมนาคมต่างๆ ยังไม่สะดวกสบายเช่นสมัยต่อๆ มา

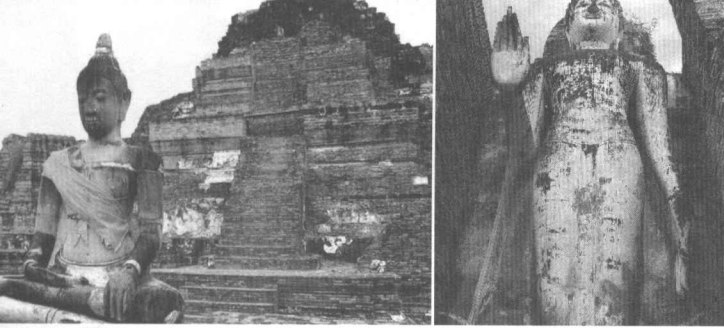
การท่องเที่ยวตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 6

การท่องเที่ยวตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 6 เป็นช่วงเวลาที่ยุคไทยรู้จักและยอมรับนำแนวคิดการท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาใช้ในสังคมคือการเดินทางเป็นไปเพื่อความสุขหรือการท่องเที่ยวเพื่อตากอากาศ รักษาสุขภาพและทัศนศึกษา โดยพระมหากษัตริย์และชนชั้นสูงเป็นแกนนำ เพราะตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 สังคมไทยเปิดรับการติดต่อและการค้าขายอย่างเป็นทางการกับชาติทางตะวันตกอีกครั้งจากการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง ในพ.ศ.2398

สนธิสัญญาเบาริ่งเกิดจากการแก้ไขสนธิสัญญาเบอร์นีที่พ่อค้าและหอการค้าต่างๆ เรียกร้องให้มีขึ้น เพื่อดูแลผลประโยชน์และสวัสดิภาพของชาวอังกฤษ ตลอดจนคนในบังคับ และเหตุผลที่ทำให้เกิดการเรียกร้องอย่างหนึ่งคือการที่พ่อค้าไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางออกจากกรุงเทพฯ ไปยังที่อื่นๆ แม้ว่าจะมีเหตุผลเกี่ยวกับสุขภาพก็ตาม ทำให้พวกเขาไม่อาจท่องเที่ยวตามที่เคยปฏิบัติในวัฒนธรรมของตน ดังนั้นเมื่อมีการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง จึงได้มีอิสระในการเดินทางรวมเข้าไปด้วย คนไทยจึงได้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพจากการติดต่อค้าขายและทำสัญญาทางการค้ากับพ่อค้าและนักการทูตตะวันตก

สนธิสัญญาเบาริ่ง เป็นสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าระหว่างไทยกับอังกฤษนั้น มีข้อตกลงกันทั้งหมด 12 ข้อ และมีอยู่ 2 ข้อที่เกี่ยวกับการเดินทางและการท่องเที่ยวคือ ข้อ 5 และข้อ 6

“ข้อ 5 ว่าคนในบังคับของอังกฤษที่เข้ามาอาศัยอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร ต้องไปบอกแก่กงสุลให้จดชื่อไว้ ถ้าคนเหล่านี้จะออกไปทะเลก็จะไปเที่ยวเกินกำหนดทาง 24 ชั่วโมงตามสัญญาไว้ที่จะให้คนในบังคับอังกฤษอยู่ กงสุลจะไปขอหนังสือเบิกล่องเจ้าพนักงานฝ่ายไทยให้ไป ถ้าคนบังคับอังกฤษจะออกไปกรุงเทพฯ ถ้าขุนนางเจ้าพนักงานไทยบอกแก่กงสุล ว่ามีเหตุควรจะให้ห้ามมิให้ออกไป กงสุลก็จะมิให้ออกไป ถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษไปเที่ยวในระหว่าง 24 ชั่วโมง กงสุลจะเขียนเป็นหนังสือไทยให้ไป ว่าคนนั้นชื่ออย่างนั้นรูปร่างอย่างนั้น มีรูปร่างอย่างนั้น และจะต้องให้พนักงานฝ่ายไทยประทับตราหนังสือให้ไปเป็นสำคัญด้วย...”

ข้อ 6 ว่าคนซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษจะเข้ามาเที่ยวและจะเข้ามาอาศัยอยู่ ณ กรุงเทพฯ จะถือศาสนา คฤชดิน ไทยก็ไม่ห้ามปราม...”

นอกจากพ่อค้าและนักการทูตที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทย ทำให้คนไทยรู้จักแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพแล้ว มิชชันนารีหรือหมอสอนศาสนาที่เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งก็นำแนวคิดนี้มาใช้และเผยแพร่ให้คนไทยรู้จัก มิชชันนารีที่นำแนวคิดนี้มาเผยแพร่ในสังคมไทย คือมิชชันนารีที่เป็นแพทย์หรือมีความรู้ทางการแพทย์ โดยเฉพาะมิชชันนารีโปรเตสแตนต์จากอังกฤษและอเมริกาที่เข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 โดยแนะนำให้ผู้ป่วยเดินทางไปที่ท่องเที่ยวเพื่อตากอากาศ ฟันฟูรักษาสุขภาพจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งชาวตะวันตกมีความเชื่อว่าน้ำทะเลมีสรรพคุณในการรักษาโรค

นอกจากคนไทยได้เห็นชาวตะวันตกท่องเที่ยวในเมืองไทยแล้ว การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศโดยเฉพาะในยุโรป ได้ทำให้คนไทยโดยเฉพาะชนชั้นสูงซึ่งเป็นกลุ่มแรกที่ได้มีโอกาสไปศึกษาอยู่ยุโรปนั้น นำการท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย ด้วยจากการได้เห็นและเคยปฏิบัติขณะอยู่ในยุโรป ดังนั้น การท่องเที่ยวเพื่อไปเปลี่ยนอากาศและรักษาสุขภาพบริเวณชายทะเล จึงเป็นที่นิยมของชนชั้นสูงซึ่งได้แก่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ในสังคมไทยนับตั้งแต่นั้นมา

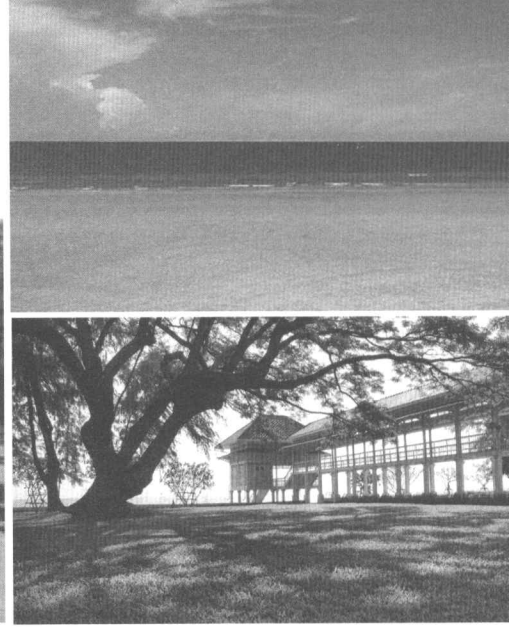

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวในสมัยนี้ จึงเปลี่ยนแปลงแนวคิดและความหมายของการท่องเที่ยวจากสิ่งเหลวไหลไร้ประโยชน์ มาเป็นสิ่งที่ดีและควรกระทำ เพราะให้ประโยชน์ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพใจและเป็นการเปิดโลกทัศน์ของตน ดังบทนิพนธ์เรื่อง “อธิบายเรื่องเที่ยว เที่ยวทะเลตะวันออก” ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ได้ทรงอธิบายถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวตามแนวคิดตะวันตกไว้ว่า “ได้ประโยชน์สุขด้านความสุขสำราญและเป็นการบรรเทาอาการเจ็บป่วยตลอดจนได้ประโยชน์ทางความรู้ เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้พบเห็นผู้คน สิ่งของ รู้จักบ้านเมืองและภูมิประเทศของเราเองและแผ่นดินต่างถิ่นที่ได้ไปเยือน” และทรงแนะนำสถานที่ที่ควรท่องเที่ยวในเมืองไทยไว้ 15 เส้นทางหรือ บทนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชที่ทรงอธิบายประโยชน์ของการท่องเที่ยวเพื่อตากอากาศ รักษาสุขภาพและทัศนศึกษาเปิดโลกทัศน์แก่ตนเองเมื่อคราวที่ได้กราบถวายบังคมลา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ไปท่องเที่ยวตากอากาศขณะที่ทรงประจวบยังชายทะเลฝั่งตะวันตกในอ่าวไทยดังนี้

“ถ้าจะอธิบายคุณวิเศษในการเที่ยวมีหลายอย่าง...ถ้าไปเที่ยวแล้วก็คงได้ลมที่เย็นบริสุทธิ์สะอาดมาจากทะเลและป่าเขาตามอากาศของเมืองนั้นๆ โรคภัยที่มีอยู่ก็คงจะค่อยระงับบรรเทาลงหรือโรคที่จะเกิดขึ้นในตัวก็ไม่มีใครจะมี เพราะสบายกายสบายใจ อยู่เสมอ ได้อากาศที่ดี จะบริโภคอาหารได้มากก็หลับสนิท ได้กำลังในเวลากลางคืนมาก ตื่นแต่เวลาเช้าได้เวลาที่เย็นเสมอ ไม่มีช่องที่จะกังวลใจเลย มีแต่จะบำรุงกายให้มีความสุขอย่างเดียว... การเที่ยวเป็นของจะบำรุงชีวิตท่านผู้ที่มีปัญญาให้เจริญยืนนานพร้อมด้วยสติกำลังความคิด ถ้าได้ไปในเมืองนั้นคงจะรู้จักบ้านเมืองและลู่ทางชัดเร็วแน่นอน ถ้าจะมีผู้ชักผู้พุดถึงเมืองนั้นๆ ก็จะได้พุดตามความรู้ความเห็นของตัวเอง จะได้รู้จักชาติแห่งคนชาวบ้านชาวเมืองภูมิประเทศนั้นๆ ที่จะมีการยหาหน้าตา สู้เสี่ยงอย่างไร และจะทำมาหากินเลี้ยงชีวิตด้วยสิ่งอันใด ความทุกข์ความสุขของชาวราษฎร ซึ่งอยู่ในบังคับผู้ใหญ่ นั้นจะเดือดร้อนร่วมเย็นประการใดเมื่อมีช่องโอกาสที่จะช่วยราษฎรซึ่งคับแค้นได้ ก็จะช่วยให้บ้านเมืองเรียบร้อยเจริญต่อไป”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ก็เป็นอีกพระองค์หนึ่งที่ได้พระราชนิพนธ์เรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแต่มิได้อธิบายประโยชน์ของการท่องเที่ยวหรือแนะนำให้ไปท่องเที่ยวตามชายทะเลหรือแหล่งธรรมชาติต่างๆ ที่นิยมกระทำกันตามคำแนะนำของแพทย์ในยุคนั้นแต่ให้ไปท่องเที่ยวทัศนศึกษาขังเมืองและแหล่งโบราณคดี

รัชกาลที่ 6 ครั้งทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชได้เสด็จประพาสเมืองกำแพงเพชร สุโขทัย สวรรคโลก อุตรดิตถ์และเมืองพิษณุโลก เมื่อพ.ศ.2450 ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” โดยมีจุดมุ่งหมายหลายประการ อาทิ เพื่อการศึกษาทางโบราณคดีและแสดงถึงความมีอารยธรรมของไทยจากการมีเมืองโบราณและโบราณสถานอันงดงามที่ควร

อนุรักษ์ไว้ และจุดมุ่งหมายอีกอย่างหนึ่งของพระราชนิพนธ์นี้คือ ต้องการส่งเสริมและแนะนำให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวในเมืองไทยเป็นการทัศนศึกษาแหล่งโบราณสถานที่เป็นต้นกำเนิดอารยธรรมไทยแห่งหนึ่งในบริเวณสุโขทัยและเมืองใกล้เคียง

นอกจากการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของการท่องเที่ยวแล้ว การพัฒนาประเทศสู่ความศิวิไลซ์ทันสมัยที่มีการเลิกระบบมูลนายไพร่ ทำให้คนมีอิสระในการทำกิจกรรมต่างๆ และการปฏิรูปการปกครองให้เป็นระบบราชการแบบใหม่ ทำให้สามัญชนที่มีความรู้และเป็นอิสระจากการยกเลิกระบบไพร่ทาสได้เป็นข้าราชการที่มีเงินเดือนแน่นอนและมีวันหยุด วันลาพักราชการปี ดังนั้น การท่องเที่ยวแบบตะวันตกจึงขยายมายังกลุ่มข้าราชการผู้มีอันจะกิน เพราะมีเงินเดือนและมีวันให้หยุดพักผ่อนได้

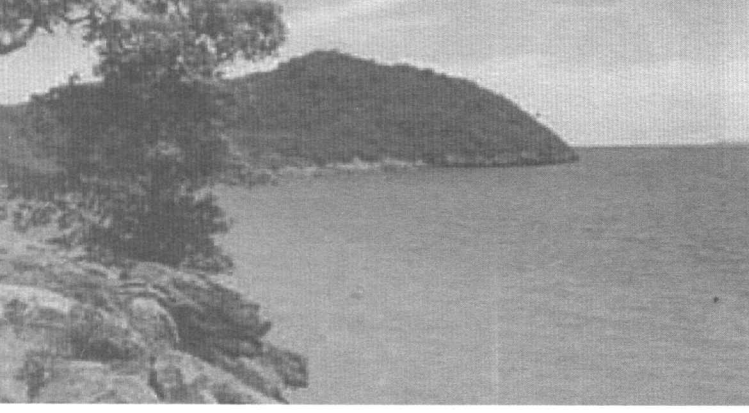
การท่องเที่ยวของชนชั้นสูงและข้าราชการในช่วง พ.ศ.2394-2466 ทำได้สะดวกขึ้นเมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและยานพาหนะ เช่น เมื่อมีเรือกลไฟทำให้การท่องเที่ยวไปถึงเกาะสีชังทางฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทย จนมาถึงการพัฒนาการคมนาคมทางรถไฟโดยเฉพาะเส้นทางรถไฟสายใต้ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการเดินทางท่องเที่ยวจากชายฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทยไปยังชายฝั่งตะวันตกของอ่าวไทย และมีผลต่อหมู่บ้านชาวประมงอย่างหัวหินและชะอำให้กลายเป็นสถานตากอากาศของหมู่ชนชั้นสูงและผู้มีฐานะดีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 7 นอกจากนี้การสร้างพระราชวังหรือราชนิเวศน์บริเวณชายทะเลยังมีส่วนทำให้เกิดความเจริญและความนิยมมายังสถานตากอากาศอย่างชะอำและหัวหิน เพราะเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานมานั้น พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ข้าราชการบริวาร จำนวนหนึ่งต้องตามเสด็จด้วย จนทำให้เกิดการสร้างบ้านพักแห่งที่ 2 ของชนชั้นสูงบริเวณชายทะเลต่างๆ และการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ตามมา

นอกจากนี้ยังมีความนิยมท่องเที่ยวไปในต่างประเทศ เช่น ไปถึงยุโรปและบริเวณประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ สิงคโปร์ ปีนัง ชาวฮ่องกง ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์และเวียดนาม เป็นต้น

เมื่อชนชั้นสูงรับเอาวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาปฏิบัติแล้ว วัฒนธรรมการท่องเที่ยวก็ได้เผยแพร่มายังประชาชนเช่นกัน การเดินทางท่องเที่ยวของประชาชนเป็นการเลียนแบบการท่องเที่ยวของชนชั้นสูงเมื่อมีเวลาว่างและกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะท่องเที่ยวได้ เพราะแต่เดิมประชาชนไม่ถือว่าการท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อน การพักผ่อนของประชาชนคือการไปทำบุญที่วัด ดังนั้น สถานที่ท่องเที่ยวที่ประชาชนเดินทางไปตากอากาศหาความสุขสำราญหรือรักษาสุขภาพในช่วงแรกคือ “หัวหิน” สถานตากอากาศยอดนิยมแห่งแรกของไทย และจากการสร้างโรงแรมหัวหินของกรมรถไฟหลวงในพ.ศ.2466 ทำให้ประชาชนมีความสะดวกสบายในการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้การขยายตัวของเส้นทางคมนาคมทั้งทางรถไฟสายเหนือ สายใต้ สายตะวันออกและสายตะวันออกเฉียงเหนือและการสร้างถนนสายต่างๆ ทำให้ประชาชนมีทางเลือกในการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวไปตามจังหวัดต่างๆ ด้วยรถไฟและการไปต่างอากาศที่บางปู เมื่อมีถนนเข้าไปถึงเมื่อพ.ศ.2482 นอกจากการไปหัวหิน

นอกจากนี้นักท่องเที่ยวผู้เคยใช้รถไฟเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ได้เขียนเล่าประสบการณ์การเดินทางด้วยรถไฟมาลงหนังสือพิมพ์เผยแพร่ให้ผู้อื่นทราบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการท่องเที่ยว เนื้อหาส่วนใหญ่เล่าถึง วิธี พาหนะในการเดินทางและเมื่อถึงจุดหมายแล้วก็ให้ข้อมูลถึงความเจริญ ความสะดวกของการไปพักและท่องเที่ยวยังเมืองนั้นๆ เช่น ผู้ใช้นามปากกา “นักเที่ยวเพื่อไทย” เขียนเรื่องเที่ยวจังหวัดปราจีนและ “ศ.นักท่องเที่ยว” เขียนเรื่องเมื่อข้าพเจ้าไปแก่งคอย

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวในวัฒนธรรมไทยก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นสิ่งที่แฝงจากการเดินทางเพื่อศาสนาและกิจธุระต่างๆ แต่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวมีความหมายโดยนัยเพื่อความสุขสำราญใจหรือตากอากาศ หรือการเดินทางตามคำแนะนำของแพทย์ไปยังที่ที่มีอากาศดีเพื่อรักษาสุขภาพ ตลอดจนเป็นการเดินทางเพื่อเปิดโลกทัศน์เพิ่มพูนความรู้แก่ตนเองและทัศนศึกษา

การก่อตั้งเขตเทศบาล 7 ถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยในช่วงนี้ได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการพัฒนาประเทศสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยเฉพาะจากแนวความคิดของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เห็นว่าประเทศไทยมีสถานที่สวยงามมีความน่าสนใจทั้งทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ มากพอที่จะทำการส่งเสริมให้ชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองไทย ประกอบกับชาวไทยมีความเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป จึงได้ตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) ขึ้นในพ.ศ.2503 และต่อมาได้ยกฐานะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในพ.ศ.2522 การจัดตั้งหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวนี้มีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งที่ได้รับบุชชิตเจนไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่า ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเศรษฐกิจของประเทศ หลังจากนั้นรัฐบาลได้บรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 - 2524) เป็นต้นมา เพื่อให้การส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวของททท. สอดคล้องกับแผนการพัฒนาประเทศ การเดินทางท่องเที่ยวจึงได้รับการส่งเสริมและกลายเป็นกิจกรรมที่คนทั่วๆ ไปกระทำได้

การส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานของรัฐนี้ เน้นให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองไทยเพื่อหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการใช้จ่ายเงินบาทในประเทศ แต่ต่อมาในช่วงปีพ.ศ.2513-2528 มีสถิติชี้ให้เห็นว่าคนไทยมีแนวโน้มเดินทางออกนอกประเทศเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้ททท. ส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่ชาวไทยให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศด้วย โดยได้จัดกิจกรรมปีท่องเที่ยวไทยครั้งที่ 1 ขึ้นในปีพ.ศ.2523 ตั้งแต่นั้นมาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในหมู่ชาวต่างประเทศและชาวไทยไปด้วยกันอย่างจริงจัง

เมื่อประเทศไทยเริ่มพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร เพราะกรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมตั้งแต่แรก รวมถึงเป็นแหล่งสร้างงานต่างๆ นอกภาคการเกษตร เช่น งานวิชาชีพที่ใช้ความรู้เฉพาะทางและงานบริการต่างๆ ความเป็นอุตสาหกรรมและความเป็นเมืองของกรุงเทพฯ มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวเมืองด้วย เพราะเมืองเกิดความแออัดจากผู้คนที่หลั่งไหลเข้ามา

หางานทำและเกิดมลพิษจากอุตสาหกรรม และในขณะเดียวกันความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมก็มีผลให้มนุษย์มีมาตรฐานชีวิตสูงขึ้น มีความสุขสมบูรณ์ในชีวิตสูงขึ้น และมีเวลาว่างมากขึ้นในการทำกิจกรรมนันทนาการ สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางซึ่งส่วนใหญ่นิยมประกอบอาชีพอุตสาหกรรมและบริการต่างๆ ในเมือง เป็นผู้มั่งมีรายได้ที่แน่นอนและมีวันหยุดพักผ่อนที่ยังคงมีรายได้ เกิดความต้องการท่องเที่ยวซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของการใช้เวลาว่างและถือเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แสดงถึงการมีรสนิยมและประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิต นอกจากนี้ยังเชื่อกันว่า ความสนุกสนานที่ได้รับจากการท่องเที่ยวและการได้พักผ่อนหย่อนใจในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จะทำให้คุณภาพของงานดีขึ้น

รูปแบบการเดินทางของกลุ่มชนชั้นกลางจะนิยมขับรถส่วนตัวไปเองเพื่อไปเที่ยวกับครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน และการไปท่องเที่ยวกับบริษัทนำเที่ยวซึ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้พร้อม

นอกจากนี้ การเกิดชายหาดพัทยาซึ่งเป็นผลจากสงครามเวียดนาม การพัฒนาถนนหนทางให้ทันสมัยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น การรับรู้การท่องเที่ยวผ่านสิ่งพิมพ์ ได้แก่หนังสือและนิตยสารท่องเที่ยวที่ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว การเดินทางไปรวมทั้งคำแนะนำต่างๆ ในเรื่องที่พักและร้านอาหาร ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวสะดวกสบายขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวรู้ข้อมูลมาก่อน จึงมีการเตรียมพร้อมก่อนไปท่องเที่ยว ตลอดจนทำให้เกิดความต้องการไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ ตามที่ปรากฏในหนังสือและนิตยสารท่องเที่ยวเหล่านั้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จากการเดินทางเพื่อไปบูชาปูชนียสถาน ไปสู่การเดินทางไปเพื่อรักษาสุขภาพ จนมาถึงการเดินทางเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดและแสดงถึงรสนิยมในการใช้ชีวิต ปัจจุบัน การท่องเที่ยวนอกจากจะหมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลินจากความเพลิดเพลินจากการพักผ่อนตากอากาศและการรักษาสุขภาพแล้ว ยังมีการเพิ่มเติมความหมายของการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมกว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น เพื่อการศึกษา เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อการศึกษา และเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนนำมาใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งเพื่อเศรษฐกิจของชาติในปัจจุบันตามนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย

บรรณานุกรม

- ปิ่นเพชร จำปา. 2545. "วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของ คนไทย พ.ศ.2394-2544". วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถพรณ ศรีอุดม. 2543. "การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453-2468)". วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.